

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра психології

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент,
підполковник внутрішньої служби

О.М. Мірошніченко

«___» _____ 2019 р.

СИЛАБУС

навчального курсу «Психологія масової поведінки»

спеціальність 053 «Психологія»

форма навчання: денна

РОЗРОБНИК:

професор кафедри,
доктор психологічних наук

Данильченко Т.В. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології

Протокол № __ від «__» _____ 2019 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 16 лекційних, 32
семінарських, 12 практичних та 60 самостійна
робота.

Анотація курсу

Знання основ психології масової поведінки корисні не тільки кожній людині в її повсякденному житті, але тим більше необхідні для всіх спеціалістів, що працюють в сфері «людина – людина». Актуальність курсу пов'язана з особливостями розвитку сучасного суспільства, коли на перший план виходять прояви психіки людей в умовах сумісного проживання, а їх формою виступають не лише організовані групи різних рівнів, а і масовидні утворення. Практичним психологам буде корисно використовувати інформацію з приводу розповсюдження і функціонування моди, особливостей поведінки людей в умовах просторового скупчення, зокрема паніки і агресивної поведінки, розповсюдження і протидії чуткам. Особливу важливість з точки зору практичного використання має вивчення формування суспільної думки, функціонування суспільних настроїв як форм суспільної свідомості, а також специфіки впливу масової комунікації, Інтернету, реклами і PR-впливів. Даний курс дає можливість наряду з засвоєнням теоретичного матеріалу студентами, використовувати знання із власного досвіду та надати певну інформацію про оптимальні навички поведінки в масових утвореннях.

Ця дисципліна тісно переплітається з соціальною психологією, психологією спілкування, експериментальною психологією, психодіагностикою. При вивченні цієї дисципліни буде зроблено ставку на поєднання традиційних (звичних) форм роботи – лекція, обговорення питань семінару, а також використовуватиметься робота з текстами, організація диспутів. Вивчаючи цей курс, ви матимете можливість долучитись до дискусій з приводу важливих питань співвідношення особистого і суспільного, оволодіти навичками виявляти соціально-психологічний тиск і використовувати основні соціально-психологічні методи впливу в психологічній практиці. Думка кожного учасника освітнього процесу стане невід'ємною складовою здобуття відповідей на одвічні питання про межі особистої свободи, індивідуальні і суспільні цінності.

Мета курсу

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувача вищої освіти цілісного уявлення про масовидні соціально-психологічні феномени, їх провідні особливості і форми прояву. Майбутній фахівець має отримати практичні навички, необхідні для аналізу суспільних процесів, обрання оптимальної стратегії поведінки у масовій взаємодії, протидії суспільному тиску.

Організація навчання

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Предмет та завдання психології масової поведінки	14	2	4	-	8

2	Історія дослідження масових психологічних феноменів	14	2	4	-	8
3	Психологія натовпу	14	2	4	-	8
4	Методи впливу та прийоми управління масами	24	4	6	6	8
5	Основні форми масової стихійної поведінки	16	2	4	-	10
6	Психологія маніпуляцій масовою свідомістю	22	2	6	6	8
7	Масова комунікація	16	2	4	-	10
Всього годин за курсом		120	16	32	12	60

Завдання до семінарів та практичних занять

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Плани семінарських занять

Тема 1. Предмет та завдання психології масової поведінки

1. Психологія масової поведінки як галузь психологічної науки
2. Предмет психології масової поведінки
3. Зв'язок психології масової поведінки з іншими науками
4. Проблематика та завдання психології масової поведінки

Література: основна № 3-5, 7-9, 10, 13, 17; допоміжна № 19, 22, 30, 45, 56, 67, 78, 81.

Тема 2. Історія дослідження масових психологічних феноменів

1. Теорії натовпу Г. Лебона
2. Концепція Г. Тарда і його послідовників
3. Психоаналітична концепція натовпу
4. Біхевіористичний підхід вивчення натовпу
5. Сучасне розуміння натовпу: С. Московічі

Додаткове завдання: заповнити таблицю

Теорія	поняття натовпу	особистість у натовпі	особливості лідерства	вплив на натовп

Література: основна № 3-7, 9-14, 17-19; допоміжна № 8, 9, 15, 21, 42, 43, 57, 72.

Тема 3. Основні форми масової стихійної поведінки

1. Масова паніка:
  - а) причини виникнення паніки та фактори, що їй сприяють;
  - б) основні етапи панічної поведінки;
  - в) засоби запобігання панічних станів
2. Масова агресія
3. Масові заворушення

Завдання:

1. Дайте визначення поняттям паніка, масова агресія.
2. Чим відрізняються та чим схожі масові заворушення та паніка?
3. Які основні причини масової агресії називає З.Фрейд?
4. Підготуйте програму протидії паніці на масовому заході (концерті). Виділіть профілактичні та активні засоби протидії.
5. Знайдіть в ЗМК повідомлення про випадок панічної поведінки і проаналізуйте: 1) причини; 2) стимул; 3) перебіг; 4) засоби попередження.
6. Наведіть приклад масових заворушень та опишіть його.

Питання для самоперевірки:

1. Які найбільш поширені причини виникнення паніки?
2. Хто виявляється найбільш вразливим до панічних настроїв? Масової агресії?
3. Перерахуйте типові наслідки паніки.
4. Як кваліфікують вчені та практики масові заворушення?

Література: основна № 2-5, 9, 10, 13, 18; допоміжна № 2, 39, 55, 64, 76, 81.

Тема 4. Методи впливу та прийоми управління масами

1. Наслідування як механізм масової психології
2. Феномен зараження
3. Навіювання, його особливості
4. Переконавання як метод впливу на групу
5. Технології масового впливу

Завдання:

1. Дайте визначення наслідування, зараження, навіювання.
2. Чим відрізняється навіювання як засіб терапевтичного впливу та навіювання в натовпі?
3. Чи є зараження в повсякденному житті поза межами натовпу? Наведіть приклади.

4. Які особливості переконання великих мас людей (порівняно з індивідуальним спілкуванням)?
5. Наведіть приклади використання механізмів масової психології у проведенні передвиборчої кампанії.

Питання для самоперевірки:

1. Які фактори підвищення навіюваності ви знаєте?
2. Які види наслідування виділяють? Чи має місце наслідування в житті дорослої людини? В яких випадках?
3. За яких умов навіювання стає найбільш ефективним?
4. Які техніки переконання ви знаєте?

Література: основна № 1, 2, 8, 11-13, 16, 17; допоміжна № 20, 34, 57, 63, 78.

Тема 5. Психологія натовпу

1. Поняття натовпу. Механізм його формування, склад
2. Особливості зміни індивідуальної психіки в натовпі: теорії і причини
3. Класифікація натовпу
4. Психологічні властивості натовпу

Література: основна № 1-5, 8-14, 16-19; допоміжна № 1, 24, 52, 54, 61, 72, 79.

Тема 6. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю

1. Поняття масових настроїв як емоційної сфери великих груп
2. Громадська думка та механізми її формування
3. Формування масових настроїв. Етапи розвитку масових настроїв
4. Феномен соціального самопочуття
5. Роль засобів масової комунікації у формування громадської думки, масових настроїв та соціального самопочуття

Завдання:

1. Дайте визначення основних понять теми.
2. Проаналізуйте основні механізми формування громадської думки.
3. Які механізми формування громадської думки використовувалися в останній передвиборчій кампанії?

Питання для самоперевірки:

1. Які механізми формування громадської думки ви знаєте?
2. Від чого залежать масові настрої?
3. Яким чином можна вплинути на соціальне самопочуття?

Література: основна № 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11-14, 16-19; допоміжна № 26, 30, 66, 68, 73, 81.

Тема 7. Масова комунікація

1. Поняття масової комунікації, засобів масової комунікації
2. Система масової комунікації:
  - а) комунікатор;
  - б) аудиторія;

в) повідомлення.

3. Види ЗМК: особливості впливу радіо, телебачення, преси
4. Ефекти масової комунікації (ефект ореолу, ефект бумерангу)

Завдання:

1. Дайте визначення поняття масової комунікації, засобів масової комунікації
2. Покажіть на прикладі яким чином здійснюється вплив на маси через ЗМК
3. Розкрийте механізм формування забобонів, соціальних настанов через ЗМК
4. Як змінилися форми впливу на маси з широким розповсюдженням Інтернету?

Питання для самоперевірки:

1. Які компоненти системи масової комунікації виділяються в різних підходах?
2. Що таке «порядок денний» в ЗМК?
3. Які ефекти масової комунікації використовуються для впливу на маси?

Література: основна № 1, 2, 8, 11-14, 17; допоміжна № 3, 5, 8, 16, 17, 28, 30, 33, 34, 37, 49, 51, 52, 54, 82.

Практичні заняття

Підготовка до практичного заняття передбачає підготовку матеріалів необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки.

Завдання до практичних занять

Тема 4. Методи впливу та прийоми управління масами

Використовуючи як джерело книгу Т. Лірі, М. Стюарт «Деструктивні психотехніки. Технології зміни свідомості в деструктивних культурах» (К., 2002) підготуйте відповіді на такі питання:

1. Визначення поняття «культ» і «деструктивний культ»
2. Способи залучення людей в культу
3. Психологічна характеристикк керівників деструктивних культів
4. Ознаки деструктивних культів
5. Методи деструктивного впливу на адептів
6. Особливості особистості адепта.

Будьте готові приймати активну участь в дискусії.

Тема 6. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю

Завдання 1.

Проаналізуйте конкретний приклад панічної поведінки з засобів масової комунікації: покажіть його перебіг, запропонуйте можливі засоби впливу на панікуючи людей

Завдання 2.

Проаналізуйте конкретний приклад агресивної масової поведінки з

засобів масової комунікації: покажіть його перебіг, запропонуйте можливі засоби впливу

Завдання 3.

Проаналізуйте події на Майдані восени 2013 року з точки зору психології масової поведінки

Завдання 4.

Проаналізуйте конкретний приклад розповсюдження чуток: покажіть викривлення змісту, його механізми, запропонуйте можливі засоби протидії

Завдання 5.

Проаналізуйте як незібрану публіку «жителів Інтернету» з точки зору масової поведінки

Завдання 6.

Використовуючи власний досвід користування соціальними мережами, доведіть, що вони є механізмом управління масами

Завдання 7.

Використовуючи матеріали із преси, проведіть аналіз засобів впливу на маси політичного лідера (на ваш вибір). Проаналізуйте результати, зробіть висновки і на навчальному занятті порівняйте отримані результати з результатами інших студентів.

Завдання 8.

Оберіть будь-який періодичний журнал з фото, присвячений людям. Проведіть контент-аналіз зображень: підрахуйте окремі одиниці (кількість фото людей в повний зріст і портретів, співвідношення чоловіків і жінок в кожній категорії, одяг: сукні, брюки, спідниці тощо, акцент частин тіла і т.д.). Проаналізуйте тип візуальної привабливості, що пропагується даним журналом.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Основні пояснення впливу натовпу на особистість: «примітивізація» психіки (З. Фрейд, К.Г. Юнг)
2. Основні пояснення впливу натовпу на особистість: теорії деіндивідуалізації (Е. Аронсон, Л. Фестнгер, Ф. Зімбардо)
3. Основні пояснення впливу натовпу на особистість: теорії когнітивного перевантаження (С. Мілгрем)
4. Основні пояснення впливу натовпу на особистість: теорії зараження та навіювання (Ф. Олпорт, Т. Ньюком, А. Назаретян)
5. Основні пояснення впливу натовпу на особистість: теорії зміненого стану свідомості (Е. Бургіньон, А. Людвіг)
6. Правила поведінки в місцях скупчення натовпу

7. Механізми формування громадської думки
  8. Масова свідомість: наукові дефініції і тлумачення
  9. Психологічні характеристики масової свідомості
  10. Вплив масової свідомості на формування масової поведінки і масових поведінкових стереотипів
  11. Вплив моди на психологію мас
  12. Відмінності чуток та пліток, їх соціально-психологічні функції
  13. Соціально-психологічні функції суспільних рухів
  14. Динамічні регулятори масової поведінки
  15. Стійкі регулятори масової поведінки
  16. Традиції як стійкий регулятор масової поведінки
  17. Психологічні характеристики та функціональне значення традицій
  18. Звичаї як стійкий регулятор масової поведінки
  19. Психологічні механізми та стратегії масової маніпуляції
  20. Поняття психологічної маніпуляції та її види
  21. Психологічні особливості масової маніпуляції, структура маніпулятивного впливу
  22. Психологія деструктивних культів. Деструктивний масовий вплив
  23. Технології маніпуляції масами
  24. Пропаганда як різновид психологічного впливу на маси
  25. Масовий вплив як соціально-психологічний феномен
  26. Види, прийоми та засоби масового впливу
  27. Масова культура як феномен психології масової поведінки
  28. Соціальні інститути та психологічні механізми формування масової культури
  29. Вплив масової культури на формування моделей поведінки
- Література: основна № 1-7, 9-11, 13-17, 19; допоміжна № 1-3, 7-11, 15, 18-24, 26, 29-37, 39-42, 46, 49, 52-54, 76, 82.*

Індивідуальні завдання

Завдання 1.

В кожній темі визначено коло основних понять, які студенти мають засвоїти в процесі вивчення психології масової поведінки. Володіння специфічними термінами є важливим показником засвоєння змісту дисципліни, готовності до самостійного вивчення наукової літератури і професійного діалогу. Тому, використовуючи підручники и джерела із списку літератури складіть словник основних понять курсу. Для поточного контролю будуть використані різні форми роботи із словником.

Завдання 2.

Оберіть тему (за узгодженням із викладачем). Підготуйте 10 тестових питань з не менше чотирма варіантами відповідей на кожне.

Завдання 3.

Оберіть тему (за узгодженням із викладачем). Підготуйте її презентацію кількість слайдів не менше 12.

Завдання 4.

Передивіться фільм «Чорнобиль». Дивіться цей фільм так, неначе ви проводите включене спостереження. Намагайтеся відзначити основні феномени масової поведінки. Все, що помітите необхідно фіксувати.

В письмовій формі дайте відповіді на запитання:

1. Назвіть феномени масовидних процесів, що відображені у фільмі. Наведіть ілюстрацію названих феноменів, використовуючи матеріал фільму.
2. Яким чином здійснювалося управління великими масами людей в кризовій ситуації? Що можна було б зробити для підвищення його ефективності?
3. Хто з головних персонажів виявився найбільш впливовим? Чому? Назвіть лідерів і особливості їх поведінки.
4. Наведіть приклади прояву феномену групового зараження, що наведені в фільмі.
5. Використовуючи матеріал фільму, наведіть приклади панічної поведінки, засобів боротьби з панічною поведінкою.

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1

Таблиця 1

№	Назва теми	Всього балів	Форма заняття		
			Лекції (ведення конспекту)	Семінари (конспектування, питань, виступ, доповнення)	Практичні заняття (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань)
1	Предмет та завдання психології масової поведінки	14	0,5	4	-
2	Історія дослідження масових психологічних феноменів	14	0,5	4	-
3	Основні форми масової стихійної поведінки	14	0,5	4	-
4	Методи впливу та прийоми управління масами	24	0,5	6	10
5	Психологія натовпу	16	0,5	4	-
6	Психологія маніпуляцій масовою свідомістю	22	0,5	6	10
7	Масова комунікація	16	0,5	4	-

Індивідуальні завдання	5	5		
Разом	65	8	32	20
Екзамен	40			
Всього	100 балів			

За ведення конспекту лекцій нараховується 0,5 бала за кожну тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 8 балів. Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись на розмови, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь-який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 0,25 бала;
- для того аби отримати ще 0,25 бала слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);
- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще 0,25 бала за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;
- якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловите власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 0,25 бала.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 2 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Практичні заняття можуть принести вам по 2 бали за одне заняття за умови попереднього опрацювання матеріалів для підготовки до заняття й

успішного виконання всіх завдань безпосередньо на самому занятті. Невиконання завдань знижує ваш бал пропорційно відсотку й рівнів складності завдань, з якими ви не впорались. Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнитись від тих, що виконували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 1 бала за повністю висвітлене в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 5 балів. Виконане завдання для самостійної роботи ви можете представити або на семінарі, або викладачеві у вказаний час.

Кожен курсант (студент, слухач) має до кінця жовтня підготувати та надати викладачу звіт про виконане індивідуальне завдання з запропонованого переліку. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 5 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність та оформлення – 1 бал; 2) відповідність змісту темі – 1 бал; 3) структурна логічність – 1 бал; 4) аргументованість висновків – 1 бал; 5) оригінальність роботи – 1 бал.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного іспиту, на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На екзамені викладач задає вам 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60 балів, то маєте право не здавати іспит задовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання

0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	----------	--

Питання до іспиту

1. Психологія масової поведінки як галузь психологічної науки
2. Предмет психології масової поведінки
3. Зв'язок психології масової поведінки з іншими науками
4. Проблематика та завдання психології масової поведінки
5. Проблеми та перспективи розвитку психології масової поведінки
6. Модель масово-елітарного суспільства як передумова виникнення психології мас
7. Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія і сучасність проблеми
8. Франко-італійська наукова школа психології мас (Г. Тард, Ш. Сігеле, Г. Лебон)
9. Психоаналітична теорія мас у працях З. Фрейда, Е. Фрома, К. Юнга
10. Інтерпретації мас в теоріях елітології (Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Моски та В. Парето)
11. Визначення поняття та основні характеристики маси
12. Масова свідомість: наукові дефініції і тлумачення
13. Психологічні характеристики масової свідомості
14. Вплив масової свідомості на формування масової поведінки і масових поведінкових стереотипів
15. Поняття маси та масової поведінки
16. Основні пояснення впливу натовпу на особистість
17. Теорії натовпу Г. Лебона
18. Концепція Г. Тарда і його послідовників
19. Психоаналітична концепція натовпу
20. Біхевіористичний підхід вивчення натовпу
21. Сучасне розуміння натовпу: С. Московічі
22. Структура та етапи формування натовпу
23. Види натовпу
24. Правила поведінки в місцях скупчення натовпу
25. Незібрана публіка
26. Проблеми дослідження великих соціальних груп
27. Поняття великих соціальних груп, їх класифікація
28. Особливості вивчення організованих соціальних груп (класів, страт. профгруп тощо)
29. Психологічні особливості етнічних груп (етносів)
30. Паніка як соціально-психологічний феномен
31. Динаміка панічної поведінки, фази виникнення і завершення паніки
32. Способи протидії панічній поведінці
33. Масова агресія: поняття та види
34. Способи протидії масовій агресивній поведінці

35. Наслідження як механізм масової психології
36. Зараження як засіб групового впливу
37. Навіювання
38. Переконавання як метод впливу на масу
39. Масовий вплив як соціально-психологічний феномен.
40. Види, прийоми та засоби масового впливу
41. Психологія масових настроїв
42. Мода як соціально-психологічний феномен
43. Структура моди
44. Головні чинники модного впливу
45. Чутки як масова форма передачі інформації
46. Типологія чуток
47. Джерела і умови виникнення чуток
48. Засоби протидії чуткам
49. Відмінності чуток та пліток, їх соціально-психологічні функції
50. Поняття масової комунікації, засобів масової комунікації
51. Система масової комунікації
52. Види масової комунікації: особливості впливу радіо, телебачення, преси
53. Ефекти масової комунікації (ефект ореолу, ефект бумерангу)
54. Психологія реклами
55. Поняття масових рухів, їх види
56. Мотивація населення до участі в масових групах
57. Схожість та відмінності політичних партій та масових рухів
58. Механізми формування громадської думки
59. Соціально-психологічні функції суспільних рухів
60. Поняття масових настроїв, чинники впливу

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити / покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політики. Глибинні регулятиви психологічного повсякдення: Монографія. К.: Либідь, 2001. 334 с.
2. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості: монографія / за ред. В.П. Казміренка. К.: Міленіум, 2008. 360 с.
3. Колесов Д.В. Человек и толпа. М., 2001.
4. Копець Л. Класичні експерименти в психології: Навч. посібник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 283 с.
5. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. К., 1995.
6. Корнев М.Н., Фомічова В.М. Психологія масової поведінки. К.: Ін-т післядипломної освіти Київ. нац. унту ім. Тараса Шевченка, 2000. 268 с.
7. Лалл Д. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід [пер. з англ.]. К.: К. І. С., 2002. 264 с.
8. Москаленко В. Психологія соціального впливу. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
9. Назаретян А.П. Психология стихийного массового поведения. М., 2000.
10. Ольшанский Д.В. Психология масс. СПб.: Питер, 2001.
11. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: [підручник: у 2 кн.]. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. К.: Либідь, 2006. 560 с.
12. Почебут Л.Г. Социальная психология толпы. СПб.: Речь, 2004.
13. Преступная толпа. М., 1998.
14. Психология масс: хрестоматія / Ред.-сост. Д.Я.Райгородский. Самара, 1998.
15. Психология толп. М., 1998.
16. Психология толпы / Институт психологии РАН. М.: Изд-во КСП+, 1999.
17. Різун В.В. Маси. Київський університет, 2003.
18. Социальная психология / Под ред. А.П.Журавлева. М., 1999.
19. Циба В.Т. Системна соціальна психологія. К.: Центр навч. літ-ри, 2006.

Допоміжна:

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р., Психологические законы поведения человека в социуме. СПб.-М.: Еврознак, 2002.
2. Аронсон Э., Пратканис Э. Эпоха пропаганды: механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. СПб.: Прайм-Еврознак, 2002.
3. Бабовоз С.П. Действия ОВД по пресечению массовых беспорядков и задержанию вооруженных преступников: учебное пособие. Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 1994.
4. Беззубцев С.А. Слухи, которые работают на вас. СПб., 2003.
5. Богомолова Н.Н. Современные когнитивные модели убеждающей коммуникации. Психологический журнал, 1999, № 3.
6. Бэрон Д., Ричардсон Д. Агрессия. СПб., 1998.
7. Вельдер Р. К вопросу о феномене подсознательной агрессивности. Общественные науки и современность, 1993, №3-4.
8. Войтасик Л. Психология политической пропаганды. М., 1981.
9. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие: история, теория и современная практика. К.: Абрис, 1994. 168 с.
10. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимодействия. К., 1989.
11. Горбатов Д.С. Психология слухов и сплетен. СПб.: Речь, 2012. 233 с.
12. Горбатов Д.С. Достоверность слухов как предмет психологического исследования. Вопросы психологии, 2012, №3, С. 58-67.
13. Горбатов Д.С. Ключевые основания типологии слухов. Вопросы психологии, 2010, №2, С. 101-110.
14. Горбатов Д.С. Проблема противодействия слухам в микрогруппе. Вопросы психологии, 2011, №1, С. 116-123.

15. Горбатов Д.С. Психологические закономерности изменения содержания слухов. *Вопросы психологии*, 2008, №2, С. 94-102.
16. Горбатов Д.С. Слухи, сплетни, городские легенды: Психологическая природа различий. *Вопросы психологии*, 2009, №4, С. 71-79.
17. Горбатов Д.С. Сплетничание как социально-психологический феномен. *Психологический журнал*, 2009, т.30, №1, С. 64-72.
18. Горбатов Д.С. Сплетня как средство социализации. *Вопросы психологии*, 2007, №3, С. 106-115.
19. Горбатов Д.С. Феномен трансформации слухов в микрогруппе. *Вопросы психологии*, 2011, №5, С. 54-63.
20. Горин С.А. Техники рассыпью. М.: Издательство «КСП», 2001. 576 с.
21. Грушин Б.А. Массовое сознание. М., 1987. 368 с.
22. Дмитриев А.В. Слухи как объект социологического исследования. *Социологические исследования*. Вып. № 1. 1995. С. 5-11.
23. Дмитриев А.В., Латынов В.В., Хлопьев А.Т. Неформальная политическая коммуникация. М., 1996.
24. Донских Т.А., Короленко Ц.П. Семь путей к катастрофе. Деструктивное поведение в современном мире. Новосибирск, 1990.
25. Дубин Б.В., Толстых А.В. Феноменальный мир слухов. *Социологические исследования*, 1995, №1, С. 17-20.
26. Дубин Б.В., Толстых А.В. Слухи как социально-психологический феномен. *Вопросы психологии*, 1993, №3, С. 77-81.
27. Дячук І.А. Психологічні особливості впливу релігійних сект на особистість. *Психологічні перспективи*. 2007. С. 63-68.
28. Евгеньева Т. В. Технологии социальных манипуляций и методы противодействия им. М., 1999.
29. Журавлев А.Л. Массовые явления в больших диффузных группах. *Социальная психология: уч. пос. / Отв. ред. А.Л. Журавлев*. М.: ИП РАН, ПЕР СЭ, 2002. С. 273-279.
30. Заярна О. Як переконати масову аудиторію: психологічні чинники пропаганди. *Нова політика*, 1999, №1, С. 28-31.
31. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. К., 1999.
32. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. СПб., 2000.
33. Кальба Я. Вчинок як умова розвитку духовно-душевного потенціалу підростаючої особистості. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави* / Заг. ред. М.М. Слюсаревський. К.: Міленіум, 2008. Вип. 8. 408 с.
34. Кальба Я. Масифікація та її прояви в контексті сучасних телемедіа. *Практична психологія та соціальна робота*. К.: 2010. Вип. № 4. С. 63-67.
35. Кальба Я. Психологічні механізми впливу реклами на свідомість та поведінку людини. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави* / Заг. ред. М.М.Слюсаревський. К.: Міленіум, 2011. Вип. 27 (30). С. 157- 167.
36. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. К.: Оріяни, 2000.
37. Караяни А.Г. Слухи как средство информационно-психологического противодействия. *Психологический журнал*, 2003, т.24, №6, С. 47-54.
38. Карпухин О., Макаревич Э. Формирование масс. Природа общественных связей и технологии «паблик рилейшнз»: Опыт историко-социологических исследований. Калининград: ФГУИПП, 2001. 264 с.
39. Ковалев Г.А. Психология воздействия. М., 1995.
40. Крупец Я.Н. Социальное самочувствие как интегральный показатель адаптивности. *Социс*, 2003, № 4.

41. Латынов В.В. Слухи: социальные функции и условия их появления. Социологические исследования, 1995, №1.
42. Лебедев-Любимов Н. Психология рекламы. СПб., 2001.
43. Лири Т., Стюарт М. Технологии изменения сознания в деструктивных культурах. К.: Janusbooks; СПб.: Экслибрис, 2002. 224 с.
44. Майерс Д. Социальная психология: Пер. с англ. СПб.: Питер, 1998.
45. Милграм С. Эксперимент в социальной психологии. СПб., 2000.
46. Минаев В.А., Овчинский А.С., Скрыль С.В., Тростянский С.Н. Как управлять массовым сознанием: Современные модели. М., 2012. 213 с.
47. Михайлова Л.И. Социальное самочувствие и восприятие будущего россиянами. Социс, 2010, №3, С. 45-50.
48. Московичи С. Век толп: исторический трактат по психологии масс. М., 1998.
49. Московичи С. Машина, творящая богов. М.: Ин-т психологии РАН, «КСП+», 1998.
50. Назаретян А.П. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи: лекции по социальной и политической психологии. СПб.: Речь, 2003.
51. Назаретян А.П. Агрессия, мораль и кризисы в развитии мировой культуры. М., 1996.
52. Нельсон Т. Психология предубеждений. Секреты шаблонов мышления, восприятия и поведения. СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2003. 384 с.
53. Овчинский А.С., Чеботарева С.О. Матрица преступности. М.: НОРМА, 2006.
54. Петров Л.В. Массовая коммуникация и культура. Введение в теорию и историю. СПб., 1999.
55. Петрова Л. Е. Социальное самочувствие молодежи. Социс, 2000, № 12.
56. Полуэхтова И.А. Телевидение как механизм социального контроля. Вестник Московского университета, Серия 18, 1998, №1.
57. Потеряхин А.Л. Психология слухов: науч.-практ. пособие. Черновцы, 2000.
58. Почепцов Г.Г. Теорія комунікацій. К., 1999.
59. Почепцов Г.Г. Слухи как семиотический феномен. Логика, психология и семиотика: аспекты взаимодействия. К., 1990. С. 23-64.
60. Психология человеческой агрессивности: Хрестоматия / Сост.К. В. Сельченко. Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001.
61. Роцин С.К. Психология толпы: анализ прошлых исследований и проблемы сегодняшнего дня. Психологический журнал, 1990, т.11, №5, С.3-16.
62. Русалинова А.А. Уровневый подход в изучении социального самочувствия человека. Социальное самочувствие населения в современной России. Ростов н/Д, 2010. С.177.
63. Сергеева Т.Б. Генезис и факторы социального самочувствия. Социальное самочувствие населения в современной России. Ростов н/Д, 2010. С. 190–191.
64. Симонович Н.Г. Социальное самочувствие людей и технологии его исследования в современной России. Автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. психол. наук: спец. 15.00.05 «Социальная психология». М., 2003. 37 с.
65. Смелзер Н. Социология. М., 1994.
66. Соколов А.В. Введение в теорию социальной коммуникации. СПб., 1996.
67. Стадник В.А. Методичні підстави дослідження послідовності фотоповідомлень у ЗМІ як засобу формування іміджу. Психологія на перетині тисячоліть, т.3. К., 1998. С.228-232.
68. Стризое А.Л. Социальное самочувствие: между реформистским проектом и здравым смыслом. Социальное самочувствие населения в современной России. Ростов н/Д, 2010.
69. Таранов П.С. Приемы влияния на людей. Симферополь, 1995.
70. Тард Г. Социальная логика. СПб., 1996.

71. Татенко В.О. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину. *Соціальна психологія*. 2003. вип. № 1. С. 60-72.
72. Тернер Дж. Социальное влияние. СПб.: Питер, 2003. 264 с.
73. Тростянский С.Н. Моделирование формирования массовой психологии для профилактики антисоциального поведения толпы: сборник трудов X международной научной конференции «Информатизация правоохранительных систем – ИПС – 2001». М.: Академия МВД РФ, 2001. С.165-168.
74. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций. СПб., 2001.
75. Хассен С. Освобождение от психологического насилия. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. 400 с.
76. Хевеши М.А. Массовое общество в XX веке. СОЦИС, 2001, №7.
77. Хлопьев А.Т. Групповое и массовое сознание в поле слухов. Проблемы информационно-психологической безопасности. М., 1996.
78. Цуладзе А. Политические манипуляции или покорение толпы. М., 1999.
79. Фройд З. «Я» и «Оно». Тбилиси, 1991. 1040 с.
80. Чалдини Р. Психология влияния. СПб.: Питер, 2003. 288 с.
81. Шейнов В. П. Психологическое влияние. Минск: Харвест, 2007. 640 с.
82. Шилова В.А. Полифункциональное телевидение в системе интерактивного управления социально значимыми процессами. Мир психологии, 2000, №2, С.56-65.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <https://stud.com.ua>
2. <https://pidruchniki.com>
3. <http://vuzlib.com/content/category>
4. <http://www.nbu.gov.ua/>
5. <http://lib.kture.kharkov.ua/>
6. <http://www.psy-science.com.ua/PsInsUa.html>
7. http://www.social-science.com.ua/jornal_content/
8. http://chitalka.info/ps_26/index.html
9. Белоусов В.И., Шаталов Е.П. Социальные Интернет-сети как политическое оружие и инструмент конкурентной борьбы. URL: <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/183584>
10. Библиотека Гумер <http://www.gumer.info/>
11. Библиотека социального психолога// www.biblus.ru/default
12. Бібліотека Інституту Психотерапії та Клінічної Психології <http://www.psyinst.ru/library.php>
13. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>
14. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського www.dnpb.gov.ua/
15. Журнал «Вопросы психологии» <http://www.voppsy.ru/>
16. Журнал «Психологическая наука и образование» <http://psyedu.ru>
17. Журнал «Психологические исследования» <http://psystudy.ru/>
18. Журнал «Психологический журнал» <http://elibrary.ru/issues.asp?id=7972>
19. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського <http://www.nbu.gov.ua/>
20. О психологии народов и масс Г. Лебона// www.so.by.ru/a/lebon2/gl3.htm
21. Психологічний словник <http://psi.webzone.ru/>
22. Серия «мастера психологии» <http://aboutyourself.ru/obshpsy/mastera-psixologii.html>
23. Словник психологічних термінів <http://psychology.proektsb.ru/>
24. Пользователи Facebook готовят новую революцию – в Сирии. URL: <http://www.baltinfo.ru/2011/02/27/PolzovateliFacebook-gotovyat-novuyu-revolyutciyu-190430>
25. «Преступная толпа» Г.Лебон// www.so.by.ru/a/lebon2/gl3.htm

26. Электронная библиотека по психологии масс// www.butinfo.ru/cgi-lib/biblmain.htm
27. Фрейд З. «Психология масс и анализ человеческого “Я”»// <http://forex-invest.narod.ru/litpsych692.html>